

**Programma van maatregelen bij
Archeologienota: Papiermolenstraat 17 - 18,
Dendermonde (prov. Oost-Vlaanderen)**

Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
Borgerhout, december – januari,
2017 - 2018

Titel

Programma van Maatregelen bij
Archeologienota:
Papiermolenstraat 17 - 18,
Dendermonde
(prov. Oost-Vlaanderen)

Auteur

Robby Vervoort

Opdrachtgever

CO-invest bvba

Projectcode

2017L230

Plaats en datum

Borgerhout, december – januari
2017 - 2018

Reeks en nummer

RVFSA-Rapport, 41

Inhoud

1. Technische fiche/administratieve gegevens	3
2. Inleiding	6
3. Aanleiding en resultaten van het vooronderzoek	6
4. Vraagstellingen en onderzoeksdoelen	6
5. Motivering, fasering, methodiek en sleuvenplan	8
5.1. Motivering	8
5.2. Fasering	8
5.3. Te hanteren methodiek	8
5.4. Sleuvenplan	10
6. Gewenste competenties	11
7. Afwijkingen ten opzichte van het Programma van Maatregelen en de Code van Goede Praktijk ...	11

1. Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site

17-DEN/PAP-2017L230

Ligging

Oost-Vlaanderen, Dendermonde

Papiermolenstraat 17 - 18

Kadastrale gegevens

Dendermonde:

1ste Afdeling Sectie D

Perceelnummers: 465S

Bounding Box

X 131421,3 Y 191345,6

X 131426,0 Y 191343,2

X 131425,9 Y 191338,3

X 131433,6 Y 191334,4

X 131432,5 Y 191332,3

X 131434,6 Y 191331,1

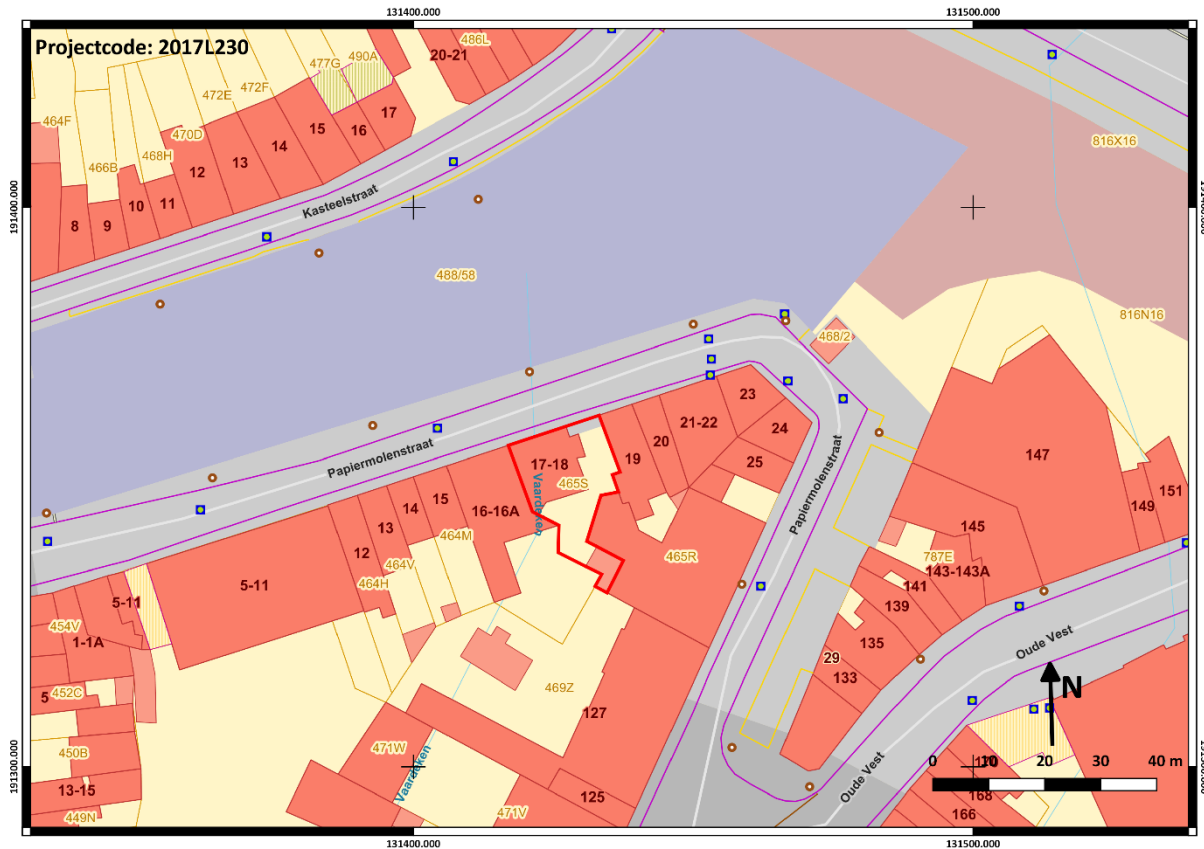
X 131437,5 Y 191336,9

X 131431,0 Y 191340,3

X 131433,5 Y 191348,5

X 131436,7 Y 191349,2

X 131435,6	Y 191352,2
X 131436,9	Y 191352,7
X 131433,2	Y 191362,8
X 131416,9	Y 191357,5

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied in rood

Projectcode

2017L230

Opdrachtgever

CO-Invest bvba

Contactpersoon opdrachtgever

Arch. Hendrik Heirweg

Uitvoerder

Robby Vervoort. Freelance Senior Archeoloog. Research
& Consultancy.

Erkend archeoloog

Robby Vervoort OE/ERK/Archeoloog/2016/00126

Guldensporenstraat 143

2140 Borgerhout

Termijn

27 december – 12 januari

Geplande ingreep

Sloop bestaande bebouwing en optrekken nieuw appartementen.

Geldende wetgeving en voorwaarden

Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De melding werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De aanvraag heft betrekking op een perceel groter dan 300 m² met een geplande bodemingreep van meer dan 100m² en is geheel gelegen binnen een archeologische zone opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Randvoorwaarden

Het terrein is heden bebouwd en niet toegankelijk voor vooronderzoek.

Doelstelling

Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.

Vraagstelling

- Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?
- Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorisch potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?

Thesaurus

Bureauonderzoek, site met complexe stratigrafische opbouw, vastgestelde archeologische zone, uitgesteld Programma van Maatregelen, proefsleuven en proefputten, prospectie met ingreep in de bodem.

2. Inleiding

Vanuit het bureauonderzoek kon geconcludeerd worden dat er zich hoogstwaarschijnlijk archeologische waarden in het gebied bevinden, gezien de ligging in de historische stadskern van Dendermonde. De te verwachten resten dateren vanaf de late middeleeuwen. Tijdens het bureauonderzoek kon vastgesteld worden dat er heden enkele een lokale beperkte verstoring aanwezig is ter hoogte van de kelder en de siervijver. Echter kunnen op een dieper niveau eventueel nog wel oudere resten bewaard zijn. Alhoewel het bureauonderzoek aantoonde dat er binnen het projectgebied reeds zeker vanaf de 14de eeuw bewoning en activiteiten binnen het projectgebied plaatsvonden, kon niet juist worden achterhaald wat de waarde van dit bodemarchief is en hoe groot het kennisverlies zal zijn ten gevolge van de geplande werkzaamheden. Bijkomende vooronderzoek in de vorm van een prospectie met ingreep in de bodem dringt zich met andere woorden op.

Gezien het een site betreft met een complexe stratigrafische opbouw lijkt ons hiervoor de methode van proefsleuven en proefputten de meest aangewezen methode. Geofysisch onderzoek zal allicht extra informatie opleveren omtrent de aanwezigheid van ondergrondse structuren en sporen, maar geeft geen inzicht in de eventuele datering van deze resten waardoor alsnog bijkomende onderzoeken zullen dienen te worden uitgevoerd teneinde de waarde van deze resten te kunnen bepalen.

Dergelijk vooronderzoeken dienen normaliter uitgevoerd te worden in het kader van de archeologienota die toegevoegd moet worden aan de stedenbouwkundige aanvraag. Echter, in dit specifieke geval zijn de terreinen nog niet toegankelijk voor verder onderzoek omwille van de aanwezige bebouwing. De sloopvergunning is gekoppeld aan het afleveren van de stedenbouwkundige vergunning. Het hieronder voorgestelde Programma van Maatregelen betreft dus een uitgesteld traject.

3. Aanleiding en resultaten van het vooronderzoek

Voor de aanleiding tot het vooronderzoek en de resultaten van het bureauonderzoek: zie hoofdstukken 2 en 3 van de archeologienota. Voor de synthese en het beantwoorden van de onderzoeksvragen op basis van het bureauonderzoek: zie hoofdstuk 4 van de archeologienota.

4. Vraagstellingen en onderzoeksdoelen

Op basis van het niet-destructief uitgevoerde vooronderzoek (bureauonderzoek) kan niet worden bepaald of er zich eventuele archeologische sites met een hoog potentieel tot kennisvermeerdering

binnen het projectgebied bevinden. Doel van de prospectie met ingreep in de bodem is het aanwezige bodemarchief te evalueren en na te gaan wat de locatie, bewaringstoestand en kennisvermeerderingspotentieel van het eventueel aanwezige archeologische erfgoed is. Daarom dienen tijdens de prospectie met ingreep in de bodem de volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden.

Indien uit het vooronderzoek blijkt dat er zich archeologisch erfgoed met een hoog potentieel tot kennisvermeerdering binnen het projectgebied bevindt, zal bekeken worden of er mogelijkheid is tot behoud in situ. Indien dit niet realiseerbaar is, zullen uit het vooronderzoek aanbevelingen vloeien voor vervolgonderzoek.

- Zijn er archeologische resten aanwezig? Zo ja, wat is het potentieel op kennisvermeerdering?
- Behoren de resten tot één of meerdere periodes? Wat is hun onderlinge ruimtelijke en chronologische verband?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische resten?
- Bevinden de archeologische resten zich op één niveau of is er sprake van een stratigrafische opbouw binnen het projectgebied? Zo ja, wat is de datering van de verschillende aangetroffen strata en hoeveel archeologische niveaus kunnen worden onderscheiden?
- Zijn er resten aanwezig die in verband staan met de nabijheid van de Torregracht en de watermolen?
- Is er een relatie tussen de aangetroffen resten en de aanwezige natuurlijke elementen in de omgeving?
- Zijn er sporen van ambachtelijke of vroeg-industriële activiteiten? Zo ja, waaruit bestaan deze en wat is hun eventuele functie?
- Kunnen de aangetroffen resten in verband gebracht worden met de historische bebouwing binnen het projectgebied?
- Met welke bijkomende natuurwetenschappelijke onderzoeken dient bij een eventueel vervolgonderzoek rekening te worden gehouden om het kennispotentieel van het eventueel aanwezige archeologische erfgoed ten volle te benutten?
- Wat is het potentieel tot kennisvermeerdering van de aangetroffen resten en kunnen deze ons iets leren omtrent de aard van het overige eventueel aanwezige archeologische bodemarchief binnen het projectgebied?
- Wat is de impact van de geplande werken en is een behoud in situ van het aanwezige

5. Motivering, fasering, methodiek en sleuvenplan

5.1. Motivering

Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid van eventuele archeologische resten is verder vooronderzoek noodzakelijk. Omtrent de motivering voor het uitvoeren van dit vooronderzoek verwijzen we naar deel 1 van de archeologienota en de hierboven beschreven argumentatie.

Hieronder wordt de te hanteren techniek en uitvoeringswijze beschreven.

5.2. Fasering

De prospectie met ingreep in de bodem dient te worden uitgevoerd na de volledige bovengrondse sloop van de bestaande bebouwing tot op maaiveldniveau. De aanwezige keldermuren en vloeren dienen bewaard te blijven teneinde de prospectie met ingreep in de bodem efficiënt te kunnen uitvoeren en de eventueel aanwezige archeologische resten onder de aanwezige kelders niet te beschadigen. Het kelderplafond kan tijdens de sloop wel worden ingeklapt. Ter hoogte van de te onderzoeken zone kan de eventueel aanwezige betonplaat wel worden verwijderd voor de aanvang van de prospectie met ingreep in de bodem.

De inplanning van de uitvoering van de prospectie met ingreep in de bodem in het bouwproces dient te gebeuren in nauw overleg met de aannemer en uitvoerder van de werkzaamheden en is zodanig dat zowel de planning van de werkzaamheden als het uitvoeren van de prospectie in optimale omstandigheden kunnen verlopen. Het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem dient wel plaats te vinden voor het plaatsen van de funderingspalen.

5.3. Te hanteren methodiek

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem dient slechts één proefput te worden onderzocht en dient geen rekening gehouden te worden met de oppervlaktebepalingen in de Code van Goede Praktijk. Reden hiervoor is de aard van de geplande werkzaamheden. De geplande werkzaamheden zullen voornamelijk een negatieve impact hebben ter hoogte van de nutsputten en de liftput. Elders zullen de geplande bodemingrepen eerder beperkt zijn en zal een eventuele archeologische prospectie met ingreep in de bodem een grotere impact hebben op het bodemarchief dan de geplande bodemingrepen in het kader van de geplande werkzaamheden. De verkregen informatie kan nadien naar de rest van het projectgebied worden geëxtrapoleerd met oog op een eventueel behoud in situ of vervolgonderzoek indien noodzakelijk.

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kon bepaald worden dat het projectgebied zich in een zone bevindt met langdurige en hoge densiteit aan bewoning met allicht het ontstaan van een complexe stratigrafie tot gevolg. Dit betekent dat de archeologische resten op verschillende niveaus

en tot een aanzienlijke diepte aanwezig kunnen zijn. De prospectie met ingreep in de bodem dient echter niet dieper te reiken dan de geplande verstoring. Indien er zich op een dieper niveau nog resten bevinden dienen deze enkel te worden onderzocht indien een behoud in situ niet mogelijk of wenselijk is.

Aangezien de geplande verstoring tot een diepte reikt van plusminus 2,25 meter dient de proefsleuf dusdanig te worden aangelegd dat minstens een deel van de put tot op verstoringsdiepte kan worden onderzocht volgens de geldende veiligheidsnormen. De proefput wordt indien nodig getrapt aangelegd.

Indien blijkt dat de natuurlijke ondergrond zich dieper bevindt dan de maximaal uit te graven diepte, dient via manuele boringen nagegaan te worden op welke diepte de onderzijde van het archeologische bodemarchief zich bevindt. Indien de natuurlijke bodem op een hoger niveau wordt bereikt, dient de desbetreffende zone niet dieper te worden onderzocht. De proefput dient niet volledig te worden uitgegraven en geregistreerd tot op de natuurlijke bodem, indien aanwezig, maar dit kan eveneens gebeuren door middel van plaatselijk in de sleuf uitgediepte profielputten, deze dienen dan wel over de volledige breedte van het vlak te worden aangelegd in zones waar zich geen belangrijke archeologische resten bevinden. Indien dit niet mogelijk blijkt dienen de aanwezige resten eerst te worden geregistreerd alvorens de profielput te realiseren.

Aanwezige structuren worden enkel verwijderd indien noodzakelijk voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen of indien blijkt dat ze archeologisch slechts een klein potentieel tot kennisvermeerdering bezitten.

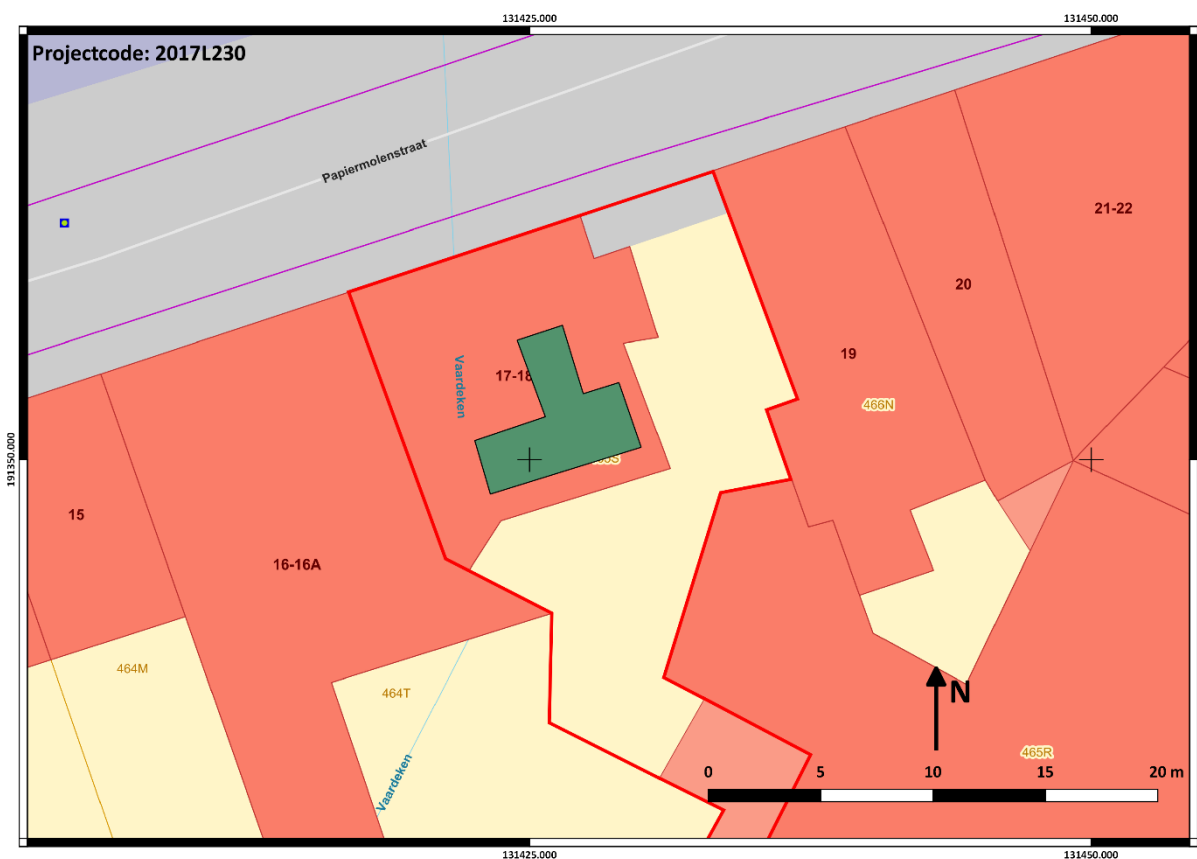
Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk (met uitzondering van de oppervlaktebepalingen). De diverse fases van het vooronderzoek moeten niet uitgevoerd worden indien de geplande bouwwerken, waarvoor deze archeologienota wordt opgesteld, niet zullen worden uitgevoerd. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd kunnen beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium aan de hand waarvan de erkende archeoloog zal bepalen of het onderzoeksdoel succesvol is bereikt. Na het uitgevoerde vooronderzoek wordt een nota opgesteld. Indien uit de prospectie met ingreep in de bodem blijkt dat zich binnen het projectgebied archeologisch erfgoed bevindt met een hoog potentieel tot kennisvermeerdering zal in de nota een Programma van Maatregelen worden opgenomen voor het uitvoeren van een vervolgonderzoek. Dit vervolgonderzoek kan bestaan uit de verdere uitwerking van de resultaten van het vooronderzoek of uit een archeologische opgraving (behoud ex situ) indien in situ behoud niet mogelijk blijkt te zijn.

Indien tijdens de prospectie met ingreep in de bodem resten worden aangetroffen die door middel van verdere natuurwetenschappelijke onderzoeken een antwoord kunnen bieden op de vooropgestelde onderzoeksvragen of die een groot potentieel tot kennisvermeerdering hebben, dienen deze resten volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk te worden bemonsterd.

Bij het uitvoeren van de prospectie met ingreep in de bodem dient extra aandacht besteed te worden aan de verschillende aanwezige archeologische niveaus teneinde een inzicht te verkrijgen in de stratigrafische opbouw van het projectgebied. Indien nodig worden verschillende opgravingsvlakken aangelegd. Alle relevante profielen dienen te worden geregistreerd.

5.4. Sleuvenplan

Bij het bepalen van de inplanting van de proefput werd rekening gehouden met de positie van de bestaande kelder en de toekomstige inplanting van de nutsputten en liftput.

Figuur 2: Positie proefput op GRB-bestand

Bij het onderzoek dient rekening gehouden te worden met de maximaal te onderzoeken verstoringsdiepte. Ter hoogte van de liftput (noordelijke uitsprong van de proefsleuf) dient de proefput een diepte te bereiken van 1,25 meter ten opzichte van het maaiveld. Ter hoogte van de sceptische en regenwaterput dient de proefput (volgens de methode zoals boven beschreven) minstens gedeeltelijk een diepte te hebben van 2,25 meter ten opzichte van het maaiveld.

6. Gewenste competenties

- In het kader van de prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven dient het team te bestaan uit minstens twee archeologen die permanent op het terrein aanwezig zijn. De veldwerkleider dient te beschikken over 120 dagen veldwerkervaring met het onderzoek van sites met complexe stratigrafie waarvan 5 prospecties met ingreep in de bodem of sleuvenonderzoeken in lijntrajecten in stedelijke context. De tweede archeoloog dient te beschikken over minstens 120 dagen veldwerkervaring waarvan minstens 25 dagen met het onderzoek van sites met complexe stratigrafie. De veldwerkleider heeft de nodige kennis met betrekking tot materiaalkennis uit de periode middeleeuwen – Nieuw Tijden.
- Indien geen van beide archeologen beschikt over voldoende materiaalkennis dient bij het opstellen van het rapport de hulp ingeroepen te worden van een specialist inzake materiaal uit de desbetreffende periode.

7. Afwijkingen ten opzichte van het Programma van Maatregelen en de Code van Goede Praktijk

De beschreven onderzoeksmethodes dienen te worden uitgevoerd volgens de bepalingen vooropgesteld in de Code van Goede Praktijk. Er worden geen afwijkende maatregelen voorzien met uitzondering van de oppervlaktebepalingen. Indien echter tijdens het veldwerk blijkt dat er toch dient te worden afgeweken van de bepalingen, dan dienen deze verantwoord te worden in het rapport, afwijkingen van de Code kunnen volgens de Code zelf indien ze verantwoord worden. Hierbij dient vermeld te worden dat het beantwoorden van de onderzoeksvragen primeert op het strikt naleven van de bepalingen in de Code van Goede Praktijk.

Indien tijdens de prospectie met ingreep in de bodem de vooropgestelde onderzoeksvragen niet kunnen worden beantwoord omwille van de hoge grondwaterstand, dienen de werken opgeschort te worden tot de nodige maatregelen werden getroffen om het onderzoek alsnog onder optimale omstandigheden te kunnen laten uitvoeren teneinde een afdoende antwoord te kunnen formuleren op de geformuleerde onderzoeksvragen.